

LES TOMBES ANTROPOMORFES EXCAVADES A LA ROCA DE SANTA MARIA DE LLUÇÀ

per Antoni CABALLÉ I CRIVILLÉS i Imma OLLICH I CASTANYER

1. *Introducció*

Durant les obres de restauració del monestir de Lluçà, patrocinades per la Generalitat de Catalunya i sota la direcció de l'arquitecte Sr. Sarri, van ésser trobades unes tombes excavades a la roca a l'exterior de l'absis. Avisat el Departament d'Història Medieval de la Universitat de Barcelona, es va realitzar una excavació d'urgència entre els dies 17 i 24 de març del 1982¹.

El jaciment està situat a la comarca del Lluçanès, dintre el terme municipal de Lluçà. Actualment a Lluçà hi ha dues restes d'importància corresponents a l'època medieval: el castell, situat dalt d'un turó, format per una torre rodona datable vers el segle XI; i el monestir, dedicat a Santa Maria, obra corresponent al segle XII², però que ha estat objecte de successives modificacions i reformes al llarg del temps. Precisament, en les obres de restauració del claustre romànic fetes després de la guerra, van aparèixer diverses tombes antropomorfes excavades a la roca³.

2. *Les tombes antropomorfes.*

Les tombes excavades per nosaltres queden delimitades entre la part exterior de l'absis i la mateixa roca, que baixa en fort desnivell vers un camp proper. L'espai hàbil a la roca és d'uns 8 x 2,5 m. Aquesta zona va ésser rebaixada en les obres de restauració de l'any 1982, en voler netejar la part exterior de l'absis per fer-lo més visible des de la carretera.

En arribar a la roca, van aparèixer cinc tombes antropomorfes, disposades perpendicularment respecte l'absis de l'església. Cada una té les seves característiques

1. L'equip d'excavació estava format per Dolors Buxó, Antoni Caballé, Katia Kliemann, Imma Ollich, Marta Ollich i Enric Rodellas. Agraïm l'amabilitat del Rector de Lluçà.

2. JUNYENT, Eduard: *Catalunya Romànica. Segle XII*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1976, pàgs. 245-246.

3. A l'actualitat, hom pot observar *in situ* algunes d'aquestes tombes, tapades amb un vidre, amb l'esquelet corresponent que encara espera l'estudi antropològic.

quant a forma, i també segons el seu estat de conservació, violació i aixafament per altres estructures.

Descripció:

Tomba 1

Tomba antropomorfa, corresponent a un adult. Orientació Est → Oest (270.º) La tomba tenia encara la coberta, formada per lloses planes. Només hem pogut excavar la meitat superior, degut a que la inferior està atravesada per una canyeria sobreposada, formada per pedres i teules, d'època posterior.

El cap és més aviat de forma trapezial, amb el capçal aixecat i les espatlles arrodonides. Al cantó esquerre hi ha una llosa col·locada vertical, que marca part de les espatlles, per salvar el desnivell de la roca.

Mides: llargada: (90 cm. fins la canyeria)

amplada: cap: 15-17 cm.

espatlles: 35 cm.

peu: ?

· profunditat: cap: 14-18 cm.

espatlles: 20 cm.

peu: ?

Contenia un esquelet d'adult *in situ* en posició longitudinal, del qual només hem excavat la part superior. La resta és sota la canyeria.

Tomba 2

Tomba antropomorfa, corresponent a un adult. Orientació E → W (270.º). Tomba simètrica, amb el cap quadrat, l'espatlla dreta recta i l'esquerra caiguda. El peu és arrodonit i, degut al desnivell de la roca, utilitzen una pedra com a tancament de la tomba. A banda i banda de la tomba queden els encaixos de la llosa de coberta, ja desapareguda.

Mides: llargada: 177 cm.

amplada: cap: 18 cm.

espatlles: 52-53 cm.

peu: 20 cm.

profunditat: cap: 32 cm.

espatlles: 34 cm.

peu: 5 cm.

No contenia cap resta òssia. A l'excavar-la va aparèixer algun petit fragment de ceràmica grisa-negra.

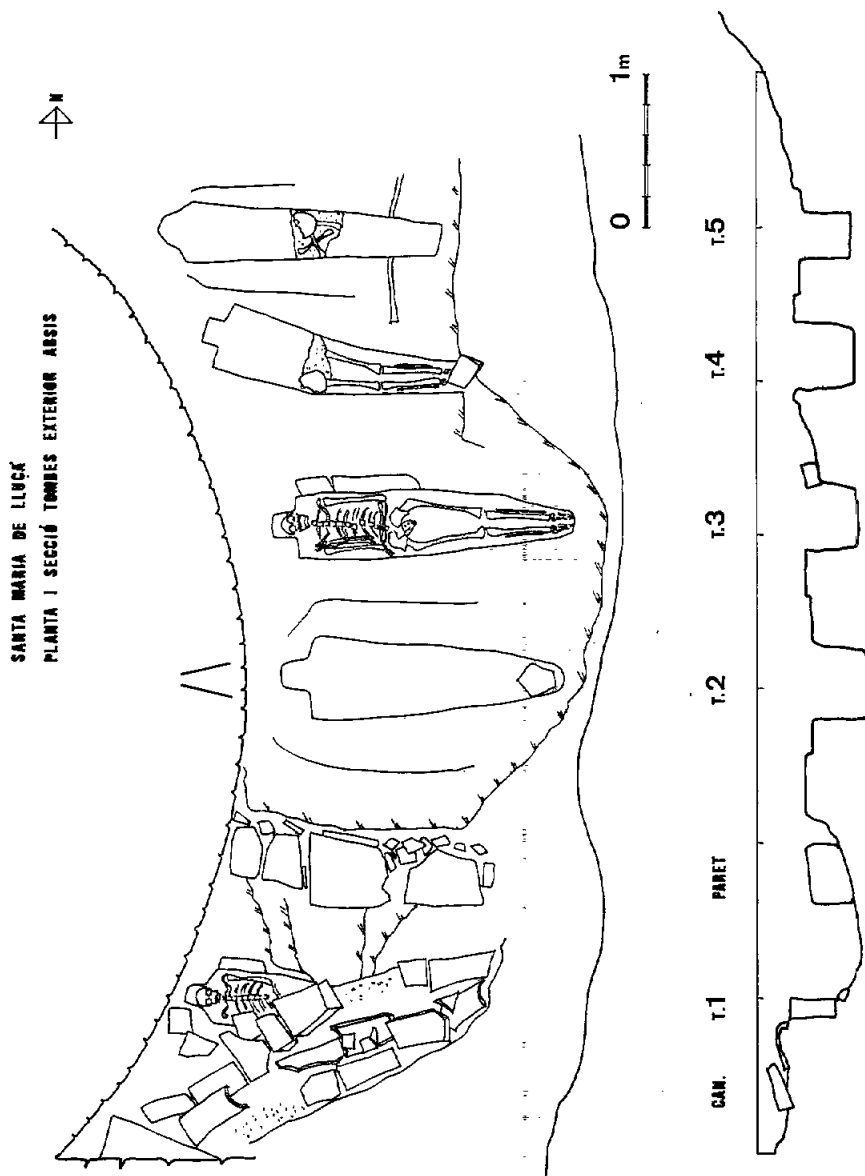
Tomba 3

Tomba antropomorfa, corresponent a un adult. Orientació E → W (270.º). El cap és de forma quadrada, emmarcat per una pedra pel cantó esquerre. Les espatlles són rectes i els peus de forma arrodonida. La coberta estava formada per lloses, planes, de les quals n'hi havia tres *in situ*. La primera, corresponent al cap, mesura 37 x 24 cm. La segona i la tercera, corresponents a la part superior de la tomba, mesuren respectivament 68 x 40 cm. i 70 x 32 cm.: La resta de les lloses havia desaparegut.

Mides: llargada: 190 cm.

amplada: cap: 14-15 cm.

espatlles: 40 cm.

peu: 18 cm.
 profunditat: cap: 35 cm.
 espatlles: 38 cm.
 peu: 10 cm.

Contenia un esquelet complet d'un adult *in situ*, en posició longitudinal, en força bon estat de conservació. La pelvis estava una mica moguda. El braç dret estava doblat sobre l'espatlla dreta i el braç esquerre reposant sobre el colze dret.

Tomba 4

Tomba antropomorfa, corresponent a un adult. Orientació E → W (270.º). La meitat superior es dirigeix a 285.º.

La tomba és simètrica, amb el cap de forma quadrada i les espatlles rectes. El peu no té forma concreta ja que queda just al final de la roca.

La coberta estava formada per lloses planes de composició margosa, molt fragmentades i caigudes cap a l'interior de la tomba. El seu fons és molt irregular, en canvi les parets del cap i de les espatlles estan molt ben treballades i baixen en diagonal.

Mides: llargada: 170 cm.
 amplada: cap: 18 cm.
 espatlles: 42 cm.
 peu: 21 cm.
 profunditat: cap: 40 cm.
 espatlles: 38 cm.
 peu: 27 cm.

La tomba estava violada, però contenia les restes òssies d'un individu adult, del qual quedava *in situ* la part inferior. El crani i els ossos del cos estaven acumulats en un pilot sobre la pelvis.

Tomba 5

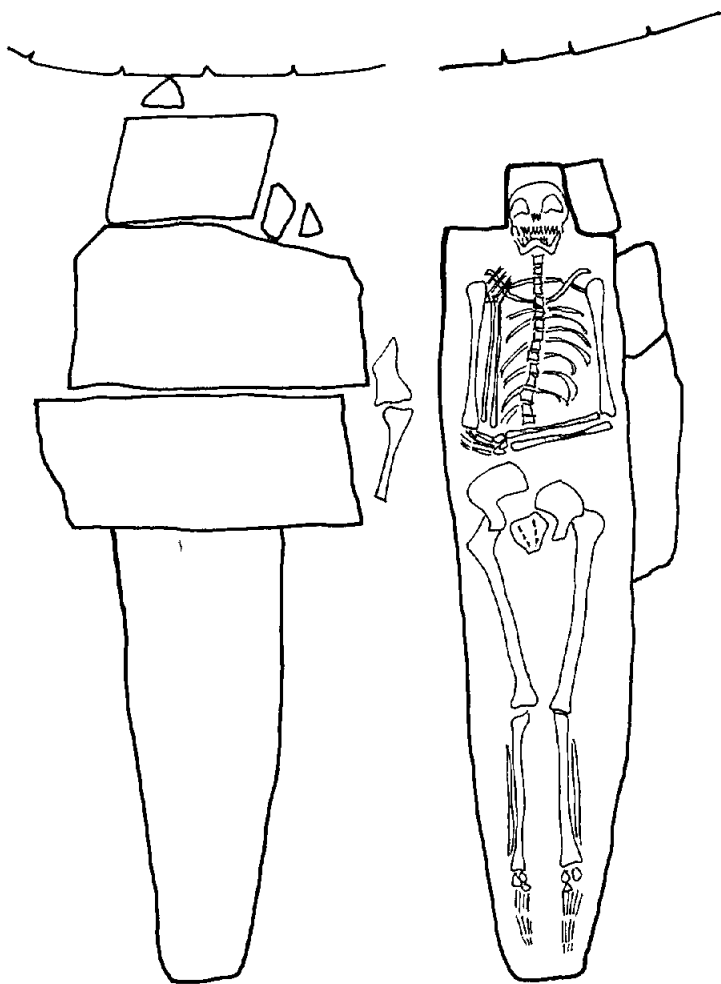
Tomba antropomorfa, corresponent a un adult. Orientació E → W (270.º). La tomba és asimètrica, amb el cap de forma arrodonida i les espatlles caigudes. El peu és recte.

Mides: llargada: 180 cm.
 amplada: cap: 21 cm.
 espatlles: 38-39 cm.
 peu: 22 cm.
 profunditat: cap: 27 cm.
 espatlles: 32 cm.
 peu: 20 cm.

La tomba havia estat violada i contenia només les restes d'un crani i trossos d'ossos acumulats a la part central de la tomba. Pel damunt de tot, hi havia una llosa partida que cobria aquesta acumulació d'ossos.

Material:

El material aparegut en el curs de l'excavació és molt escàs. Es redueix a algun fragment de ceràmica grisa-negra i algun de ceràmica de pasta rogenca porosa fet a mà, que es trobava a l'interior de les tombes.

STA. MARIA DE LLUÇA
TOMBA 3

0 1m

Respecte al material antropològic, tot està en fase d'estudi, que realitza l'antropòloga Elisenda Vives i Balmaña. En els treballs de neteja, no realitzats per nosaltres, van aparèixer fragments de ceràmica medieval, un picarol de bronze i una moneda de coure⁴.

3. *Conclusions.*

Si tenim present la tipologia de les tombes, pròpies dels segles IX-X, i la data documental de la consagració de la primera església (905)⁵, podem datar aquestes tombes cap a principis del segle X.

En el transcurs de l'excavació se'ns presenten una sèrie de problemes i qüestions, que intentem de posar en relació amb les tombes més amunt descrites, que poden obrir noves possibilitats d'estudi i d'investigació.

Primer de tot, hauríem de comprovar la possible existència de nivells superiors al de les tombes antropomorfes. En el tall que queda entre la zona rebaixada durant les obres de reconstrucció del 1982, i la zona Nord a darrera l'absis observem que hi ha restes òssies molt ben disposades (com és el cas de la part inferior d'un esquelet). També hem pogut veure com per sobre de les tombes antropomorfes quedaven encara restes d'ossos, que corrobora la idea d'un nivell superior. Aquesta possible estratigrafia no s'ha pogut constatar degut a que els treballs de restauració van rebaixar fins a nivell de la roca. Caldria excavar la zona nord de darrera l'absis, que encara és intacta per tal de constatar la presència de diversos nivells d'enterraments.

Un altre problema plantejat en el curs de l'excavació d'urgència és l'existència de la paret que va perpendicular a l'absis, formada per grans carreus de pedra, tallats de forma quadrada (30x40x50 cm.). La paret té una llargada aproximada de 170 cm. i arriba fins el límit de la roca. Podem preguntar-nos a quina època correspon, amb què es relaciona (amb la primera església, amb la del segle XII, amb la canalització?), quina funció tenia (de contrafort, de separació d'àmbits), formava part d'algun tipus de construcció, etc. Els grans carreus de pedra dispersos per tota la zona fan pensar en les importants dimensions d'aquesta paret, que no podem calcular degut a que l'àrea va ésser rebaixada durant les obres de restauració.

Juntament amb aquests dos punts, els quals com hem vist obren noves possibilitats d'estudi, cal que relacionem altres factors ja coneguts del monestir de Lluçà: les tombes excavades a la roca, ja conegudes, situades al claustre, i els forats a la roca, a la zona de l'hort, el claustre i la sagristia. Mitjançant planells complets podríem relacionar totes aquestes estructures, així com prospeccions arqueològiques a l'interior de l'absis podrien proporcionar informació respecte a l'estructura de la primera església.

En un àmbit arqueològic més ampli, caldria veure la relació entre el monestir i el castell d'època medieval, que compta amb una església rodona. Juntament amb l'estudi de la documentació s'haurien de fer excavacions a dalt del castell. El

4. La moneda és un ardit del segle XVII, encunyada per Felip III entre 1613 i 1621. Està fragmentada per un costat. L'anvers és anepígraf, podent-s'hi veure la R a la dreta del cap del rei. El revers porta l'escut de Barcelona, amb la inscripció de BARCINO CIVITAS, tot i que no és ben llegible, igual que la data.

5. Cf. PLADEVALL, Antoni: *El monestir de Santa Maria de Lluçà*, Barcelona 1969.

Monestir de
Sta. Maria de Lluçà,
vista exterior de l'absis un
cop excavat, març 1982.

Detall tomba 1,
amb la canalització que
l'atravessa, març 1982.

Tomba 3,
amb l'esquelet
«in situ»

Detall tomba 3

Tomba 5,
abans d'excavar

Tomba 5,
un cop excavada.
Es veuen els ossos
acumulats a la part
central.

desenvolupament d'aquest punt podria proporcionar importants dades sobre el mode de vida i relacions a l'Edat Mitjana.